

Харламов В. В., НУЦЗУ, м. Харків

Kharlamov V., National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

РИЗИКИ В ТУРИЗМІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

RISKS IN TOURISM: STATE ADMINISTRATIVE ASPECT

У статті окреслені ризики в туризмі у контексті державного управління. Проаналізовано, що всі небезпеки можна розділити на три базових класи: природно-екологічні; техногенно-виробничі; антропогенно-соціальні. Визначено, що виходячи з причинно-наслідкової обумовленості шкоди виділені дві групи об'єктивно існуючих небезпек: являють собою безпосередню загрозу для життєдіяльності людини; які заподіюють подібний збиток побічно, наприклад, в результаті погіршення умов його життя. Визначено, що основна відповідальність за прийняття рішень в області безпеки туризму лежить на місцевих адміністраціях, в тому числі, на державних і муніципальних структурах управління туризмом.

Ключові слова: державне управління, туризм, ризики в туризмі, класифікація ризиків, безпека в туризмі.

The risks in tourism the context of state administration of country are outlined in the article. It is analysed, that all dangers can be divided into three base classes: naturally-ecological; technogenic-productive; anthropogenic-social. Certainly, that coming from the consequence conditionality of harm two groups of objectively existent dangers are distinguished: show an instant danger for the vital functions of human; what cause a similar loss side, for example, as a result of worsening of terms of his life. Certainly, that basic responsibility for making decision in area of safety of tourism lies on local administrations, including, on the state and municipal structures of management tourism.

Keywords: public administration, tourism, risks in tourism, classification of risks, safety in tourism.

Постановка проблеми. Безпека – це стан, при якому будь-кому або будь-чому не загрожує небезпека. Отже, можна припустити, що безпека предметна і не існує без об'єкта загроз [1]. У 1994 р. ООН запропонувала нове розуміння безпеки для людини, яке можна описати такими тезами:

- безпека людини, це не просто безпека країни, це безпека народу;
- це не просто безпека, досягнута в результаті володіння зброєю, це безпека, досягнута в результаті розвитку;
- це не просто безпека держави, це безпека кожної людини в своєму будинку і на своєму робочому місці;

– це не просто захист від конфліктів між державами, це захист від конфліктів між народами [2].

Так само, поняття безпека можна визначити, як стан об'єкта, в якому він або не піддається негативному впливу, або успішно йому протистоїть, продовжуючи нормальне функціонування. Об'єктом може бути предмет (наприклад, автомобіль), живий організм (наприклад, людина), нематеріальна субстанція (наприклад, інформація) або складний, комбінований об'єкт, що складається з безлічі інших об'єктів (наприклад, курорт).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері туризму в межах розвитку науки державного управління в останні десятиріччя внесли такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як

Постановка завдання. Метою даної статті є окреслення ризиків в туризмі у контексті державного управління.

Виклад основного матеріалу. Наявність об'єкта передбачає існування суб'єкта. В даному випадку суб'єктом виступає особа, яка забезпечує досягнення і підтримання стану безпеки.

Таким чином, в поняття безпеки в туризмі ми включаємо комерційну, інформаційну, технічну, юридичну, екологічну і, нарешті, фізичну безпеку особистості і підприємництва [3].

Небезпека – матеріал або умова, яка може викликати збитки, поранення або іншу шкоду, часто визначається за допомогою стандартних оцінок, проведених на біологічних системах або організмах. Поєднання небезпеки і схильності впливу створює ризик.

Усі небезпеки можна розділити на три базових класи:

– природно-екологічні, спричинені шкідливим впливом на людей стихійних лих або антропогенним порушенням природних геобіохімічних циклів міграції речовини;

– техногенно-виробничі, пов'язані з можливістю небажаних викидів енергії, накопиченої в створених людиною технологічних об'єктах;

– антропогенно-соціальні, обумовлені умисним приховуванням або перекрученням інформації, а також специфікою її подачі та сприйняття людьми [4].

При здійсненні будь-якого виду діяльності (в тому числі і в сфері туризму) названі класи можуть проявлятися окремо або в поєднанні.

Виходячи з причинно-наслідкової обумовленості шкоди виділені дві групи об'єктивно існуючих небезпек:

а) являють собою безпосередню загрозу для життєдіяльності людини;

б) які заподіюють подібний збиток побічно, наприклад, в результаті погіршення умов його життя (втрати матеріальних цінностей, забруднення природного навколишнього середовища і т. п.).

Класифікувати безпеку можна лише по відношенню до конкретних жертв та шляхам зниження відповідних загроз. Стосовно сфери рекреації і туризму дане питання слід розглядати в першу чергу по відношенню до рекреантам (туристам), а також до людей, які працюють в цій сфері.

Найбільш поширеною оцінкою небезпеки є ризик. Ризик означає можливість небезпеки або дії навмання в надії на вдалий результат. Кількісна оцінка ризику – це відношення числа тих чи інших несприятливих наслідків до їх можливого числа за певний період.

Формально ризик – це частота. Стосовно до проблем безпеки про можливе числі несприятливих наслідків доводиться говорити з певною часткою умовності. Людина стала оцінювати ризик ще на нижчих щаблях розвитку, з усвідомленням почуття страху перед смертю і природними катаклізмами. З появою товарно-грошових відносин, ризик стає економічною категорією і набуває великого значення в питаннях фінансів і страхування [5]. З появою концепції прийняттого ризику їм стали управляти, тобто прогнозувати розвиток ризикових подій і вживати заходів до зниження ступеня ризику.

Суб'єктивний ризик – це ризик, який має наслідки, які неможливо об'єктивно оцінити. Об'єктивний ризик характеризується точно вимірними наслідками.

Фінансовий ризик передбачає прями наслідки, які полягають в грошових втратах. Нефінансовий ризик обумовлює негрошові втрати, наприклад втрату здоров'я.

Динамічний ризик має імовірнісний характер. Його наслідки змінюються в залежності від ситуації, наприклад, це може бути ризик банкрутства або економічної кризи. Статичний ризик – це ризик, практично не міняється в часі, зокрема, ризик виникнення пожежі.

Фундаментальний, або несистематичний, недиверсифікований ризик має тотальні наслідки. Приватний, або систематичний, диверсифікований, ризик, як правило, носить локальний характер.

Чистий ризик пов'язаний з наслідками, які призводять до збитків або збереженню поточного становища. Спекулятивний ризик має в якості одного з наслідків ту чи іншу вигоду.

Ризики в туризмі, пов'язані з соціально-політичним середовищем, надзвичайно різноманітні. До них відносять організовану злочинність, вимагання, шахрайство, примус до вчинення протиправних дій, незаконне переміщення товарів та валюти через державний кордон, насильство над особистістю та ін.

У цілому частка туристів, які постраждали від війн, внутрішньополітичних конфліктів, тероризму, тобто явищ, викликаних перш за все політичними причинами, відносно невелика. Основну ж загрозу для їх безпеки представляють кримінальні прояви, зокрема грабежі.

Всесвітня туристична організація United Nations world tourism organization (далі – UNWTO) періодично публікує рейтинг напрямків виїзду туристів в залежності від потенційної загрози їхньому життю [6]. До першої, найбільш небезпечної групи належать країни або території, в яких затягнулися військові конфлікти або регулярно відбуваються терористичні акти та яким властива економічна нестабільність. Це такі країни, як Ліван, Іран, Афганістан, Палес-

тина та деякі інші.

Для боротьби з тероризмом світова спільнота уклала кілька міжнародних конвенцій (Конвенція Ліги Націй 1937 по запобіганню актів тероризму, Токійська конвенція про тероризм 1963 року, Монреальська конвенція 1971 року про безпеку цивільної авіації, Європейська конвенція 1976 р., Конвенція ООН 1979 р. та ін.). У цих документах дано визначення терористичного акту, яке в узагальненому вигляді можна визначити таким чином:

До однієї з проблем психологічної безпеки відноситься овербукінг, або перебронювання готелем заброньованих номерів, коли туристи, які прибули не можуть розміститися в завчасно оплачених номерах, відчувають занепокоєння і роздратування, змушені витратити час на роз'їзди і пошуки місць розміщення в готелях іншої категорії. Овербукінг найбільш часто зустрічається в єгипетських готелях.

Проблеми психологічної безпеки туристів дуже часто супроводжуються майновими втратами. При цьому найбільшого поширення мають не випадки втрати документів і грошей, а крадіжки, шахрайство, рідше грабежі та розбійні напади [7].

У деяких країнах поряд з обмінними пунктами або банками можна зустріти людей, що пропонують обмін валюти за курсом, вигіднішим, ніж банківському. Але при такому обміні велика ймовірність втрати значних сум шляхом підміни купюр високого номіналу на низький. У Празі та деяких інших містах Європи молоді люди, що міняють валюту, можуть взяти у туриста кілька купюр і втекти.

Розвитку туризму в багатьох куточках Землі в значній мірі заважають природні катастрофи, що призводять до стихійні лих. Під ними розуміються руйнівні природні явища, в результаті яких може виникнути або виникає загроза життю і здоров'ю людей, відбувається руйнування або знищення матеріальних цінностей та елементів навколишнього природного середовища.

Статистика природних катастроф показує, що в останні роки їх частота і інтенсивність різко зросли. Стихійні лиха можуть бути геофізичного або метеорологічного походження. В деяких випадках вони виникають з вини людини, в результаті її виробничої чи іншої діяльності без урахування сформованої екологічної рівноваги в природі. Стихійні лиха і технологічні катастрофи підштовхнули до створення документів про державну систему захисту населення при надзвичайних ситуаціях. Багато країн мають системи підготовки до надзвичайних ситуацій і служби порятунку, адаптовані до місцевих умов. До стихійних лих відносяться землетруси, повені, виверження вулканів, іноді снігові замети, посухи, селеві потоки, зсуви, пожежі, особливо масові лісові і торф'яні.

Природні катастрофи завдають величезних матеріальних збитків, а найбільші з них супроводжуються великою кількістю людських жертв.

Небезпека природних катастроф вище в місцях знаходження діючих вулканів, лавин і зсувів, наприклад в австрійських Альпах. У зв'язку з цим

багато альпійські країни створили так звану червону зону, в якій заборонено будівництво.

Землетруси стоять на першому місці серед стихійних лих за масштабом збитку і кількості людських жертв. До територій, на яких можуть статися землетруси піддається понад 10% заселеної території Землі. Від них і їх наслідків в середньому за рік гинуть до 10 тис. чоловік.

Експерти UNWTO спільно з Всесвітньою метеорологічною організацією (далі – ВМО) підготували «Рекомендації з мінімізації наслідків природних катастроф в туристичних зонах». В цей документ включені інструктивні матеріали для адміністрацій курортів, індивідуальних туристів і членів їх сімей. На думку експертів, наслідки природних катастроф можуть бути зведені до мінімуму за допомогою ретельного і всебічного стратегічного планування безпечної роботи об'єктів туристичної інфраструктури.

Безпека туризму на регіональному рівні пов'язана з комплексом проблем, що виникають в туристичних центрах. Райони з інтенсивним розвитком туризму отримують додатковий приплив інвестицій, нові робочі місця, при цьому зростають доходи місцевих бюджетів і відповідно місцевих жителів, тобто відбувається регіональний підйом економіки в цілому. Але, одночасно з якісним і кількісним поліпшенням всієї соціально-економічної сфери регіону виникають і посилюються певні негативні явища, деякі з яких мають пряме відношення до проблем безпеки в туризмі.

У туристських центрах турист отримує весь комплекс послуг, що надаються обслуговуючим персоналом і місцевим населенням. Тому питання безпеки стосуються не тільки туристів, але і всіх учасників туристського процесу.

Адміністрації туристських центрів вирішують проблеми безпеки туристів і захисту місцевих громадян, розробляючи попереджувальні заходи за допомогою санітарно-епідеміологічного контролю, інформування населення через всі доступні засоби масових комунікацій, а також надаючи екстрену допомогу силами служб життєзабезпечення (пожежні, поліція, медицина катастроф).

Висновки. Визначено, що основна відповідальність за прийняття рішень в області безпеки туризму лежить на місцевих адміністраціях, в тому числі, на державних і муніципальних структурах управління туризмом. Ця відповідальність на регіональному рівні передбачає: створення систем забезпечення захисту та безпеки туристів і місцевого населення; відносини із засобами масової інформації; захист відвідувачів методами і засобами силових відомств (поліція, міліція, жандармерія і ін.); попередження пожеж та ефективні заходи порятунку при їх виникненні; охорону здоров'я туристів і відпочиваючих; надання невідкладної і першої допомоги, послуги «гарячої лінії»; захист покупців; розробку і реалізацію планів на випадок непередбачених обставин; страхування туристських ризиків; турботу про відвідувачів, які потребують особливої уваги (наприклад, інвалідів); подолання проблем, пов'я-

заних з мовним бар'єром; широке використання міжнародної символіки; профілактику протиправних дій місцевих жителів щодо туристів; попередження небезпечної поведінки туристів.

Список використаних джерел

1. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека» // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, 2012. – Вип. 5. – С. 90-98.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>.
3. Абрамов В. В. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Організація туризму» / В. В. Абрамов; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 123 с.
4. Биржаков М.Б., Казаков Н.П. Безопасность в туризме. – Изд-во «Герда», 2007. – 208 с.
5. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебное пособие для вузов. – М. : Аспект Пресе, 2001. - 464 с.
6. Всесвітня туристична організація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/en>.
7. Брич В. Управління ризиками у туристичному бізнесі / В. Брич, С. Крамарчук // Наукові записки. – 2010. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2010_2/4/002Brich.pdf.

References

1. Zaplatynskiy, V.M. "Logical-deterministic approaches to the understanding of the concept of "Safety" [Lohiko-determinantni pidkhody do rozuminnia poniattia «Bezpeka»]. " *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Fizychnе vykhovannia, sport i zdorovia liudyny* 5 (2012): 90-98. Print.
2. *The Charter of the United Nations*. Available to: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>. Accessed: 19 March 2018.
3. Abramov, V.V. *Summary of lectures on educational discipline "Organization of tourism" [Konspekt lektsii z navchalnoi dystsypliny «Orhanizatsiia turyzmu»]*. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova, 2016. Print.
4. Byrzhakov, M.B. and Kazakov N.P. *Security in tourism [Bezopasnost v turyzme]*. Kharkiv: Yzd-vo «Herda», 2007. Print.
5. Aleksandrova, A.Iu. *International Tourism [Mezhdunarodnyi turyzm]*. Moscow: Aspekt Prese, 2001. Print.
6. *World Tourism Organization*. Available to: <http://www2.unwto.org/en>. Accessed: 19 March 2018.
7. Brych, V. and Kramarchuk, S. "Risk Management in the Tourism Business [Upravlinnia ryzykamy u turystychnomu biznesi]." *Naukovi zapysky* 2 (2010). Available to: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2010_2/4/002Brich.pdf. Accessed: 19 March 2018.